UOT 574

Vasif Balaxan oğlu HƏZİYEV
Azərbaycan Kooperasiya Universitetinin
“Menecment və ticarət” kafedrasının müdiri, prof.
E-mail: 1_hvb_1@mail.ru
https://doi.org/10.30546/4.71.73001.2025.001.18

QARABAĞDA YAŞIL İNNOVASİYALARIN TƏTBİQİ İLƏ EKOLOJİ SİSTEMİN YENİDƏN QURULMASI

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi Qarabağ regionunun strateji əhəmiyyətini, tarixi və mədəni irsini, eləcə də münaqişə sonrası ekoloji bərpa proseslərini öyrənməkdir. Müharibə nəticəsində regionun taleyi dəyişmiş, infrastruktur, ekoloji yenidənqurma və yaşıl iqtisadiyyatın təşviqi vacib prioritetlərə çevrilmişdir. Bu aspektlərin öyrənilməsi Qarabağın davamlı inkişafını təmin etmək məqsədini güdür.

Tədqiqatın metodologiyası analitik və empirik yanaşmaları birləşdirir. İlk mərhələdə Qarabağ regionunun tarixi, coğrafi və mədəni kontekstini anlamaq üçün ədəbiyyat icmalı həyata keçiriləcək. Sonrakı mərhələdə müharibədən sonra aparılan bərpa və inkişaf layihələrinin təsirini qiymətləndirmək məqsədilə sahə tədqiqatları və müvafiq statistika analizləri aparılacaq. Müsahibələr və sorğular vasitəsilə yerli icmaların və mütəxəssislərin fikirləri toplanacaq. Eyni zamanda, ekoloji yenidənqurma və yaşıl iqtisadiyyat prinsiplərinin tətbiqi ilə bağlı beynəlxalq təcrübələr öyrəniləcək, bu da Qarabağın bərpası üçün innovativ yanaşmaların inkişafına kömək edəcək.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti Qarabağın bərpa prosesinə yönəlmiş müasir yanaşmaların inkişafını, ekoloji tarazlığın bərpasını və regional iqtisadi inkişafa dəstək verməyi əhatə edir. Əldə olunan nəticələr dövlət siyasətinin formalaşmasında və investisiya layihələrinin hazırlanmasında praktiki yönləndirmələr təmin edəcəkdir.

Tədqiqatın nəticələri Qarabağ regionunun bərpa və inkişaf strategiyalarının təsirini ortaya qoyacaq. Əldə olunan məlumatlar ekoloji yenidənqurma, yaşıl iqtisadiyyat və turizm potensialının artırılması sahəsində konkret təkliflər təqdim edəcək. Həmçinin, yerli icmaların iştirakının vacibliyi və davamlı inkişaf prinsiplərinin tətbiqi vurğulanacaq, regionun gələcək inkişafına yön verəcəkdir.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi Qarabağın bərpası və ekoloji yenidənqurma məsələlərinə inteqrativ yanaşma təqdim etməsindədir. Elmi yeniliyi isə, müharibədən sonra ekoloji tarazlığın bərpası və yaşıl iqtisadiyyat prinsiplərinin tətbiqi kontekstində yerli icmaların rolunu ön plana çəkməsində, eləcə də regional inkişaf strategiyalarına yeni perspektivlər gətirməsindədir.

Açar sözlər: Ekoloji yenidənqurma, yaşıl iqtisadiyyat, bərpa prosesi, müharibə sonrası inkişaf, regional strategiyalar.

Giriş

Qarabağ regionu tarix boyunca strateji mövqeyi və zəngin mədəni irsi ilə diqqət çəkmişdir. Coğrafi baxımdan Qarabağ Qafqazın mərkəzi hissəsində yerləşərək Şərq və Qərb arasında keçid rolunu oynayır. Bu geosiyasi əhəmiyyət regionun tarixi hadisələrinin formalaşmasında əsas amil olub. Tarixi dövrlərdə Qarabağ müxtəlif imperiyaların və xalqların təsiri altında qalmışdır. Orta əsrlərdə burada Azərbaycan, erməni və digər xalqların yaşadığı çoxmillətli bir cəmiyyət formalaşmışdır. 19-cu əsrdə Rus İmperiyası Qarabağı öz tərkibinə qatdıqdan sonra bu regionda etnik və siyasi gərginliklər artmağa başlamışdır. Ermənistan SSR ilə mədəni əlaqələrinin artması, burada erməni əhalisinin sayının artmasına səbəb oldu. 1980-ci illərin sonlarından başlayaraq Qarabağdakı etnik gərginlik müharibəyə yol açdı və bu müharibə 1994-cü ildə atəşkəs razılaşması ilə sona yetdi. Lakin, bu dəfə münaqişə müasir geosiyasi mühitdə də öz tərkibini saxlayırdı. 1994-cü ildəki atəşkəsdən sonra Qarabağ münaqişəsi “dondurulmuş münaqişə” kimi qalmağa davam etsə də,

2020-ci ildə baş verən 44 günlük İkinci Qarabağ müharibəsi regionun taleyini yenidən dəyişdi. Cənab Ali Baş Komandan İlham Əliyevin başçılığı ilə Azərbaycanın hərbi uğuru və geniş ərazilərinin geri qaytarılması ilə nəticələnən bu müharibə Cənubi Qafqazda yeni siyasi və hərbi reallıqlar yaratdı.

Müharibə zamanı Azərbaycanın geri qaytardığı ərazilər, o cümlədən Şuşa şəhəri strateji mövqeyi ilə regionda mədəni və tarixi simvol olaraq xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Şuşanın işğaldan azad edilməsi həm Azərbaycanın tarixi yaddaşında, həm də müasir milli kimliyində böyük yer tutur. Müharibənin sona çatması ilə 2020-ci ildə Rusiya, Azərbaycan və Ermənistan arasında imzalanan üçtərəfli bəyannamə regionda yeni bir nizam gətirdi. Bu bəyannaməyə əsasən, Qarabağda rus sülhməramlı qüvvələri yerləşdirildi və regionda nəqliyyat dəhlizlərinin açılması barədə razılıq əldə olundu. Xüsusilə Zəngəzur dəhlizi Azərbaycanın qərb rayonları ilə Naxçıvan arasında birbaşa əlaqəni təmin etməklə yanaşı, bölgənin geosiyasi xəritəsini yenidən formalaşdırdı.

Qarabağın bərpası və yenidənqurma prosesləri Azərbaycanın daxili siyasətində də əsas prioritetlərdən birinə çevrildi. Azad olunmuş ərazilərdə infrastrukturun bərpası, minalardan təmizlənmə işləri və şəhərsalma layihələri ilə yanaşı, bu bölgənin turizm potensialı və təbii resursları da ölkənin iqtisadi inkişafı üçün yeni imkanlar açdı. Ekonomik baxımdan Qarabağın zəngin təbii ehtiyatları və strateji coğrafi mövqeyi Azərbaycanı regional enerji və nəqliyyat qovşağı kimi gücləndirdi. [4, səh. 83].

Bunlarla yanaşı, Qarabağda ekoloji yenidənqurma və yaşıl iqtisadiyyatın təşviqi bölgənin dayanıqlı inkişafı üçün mühüm əhəmiyyət daşıyır. Müharibədən sonra ərazilərdə dağıdılmış ekosistemlərin bərpası, ətraf mühitin qorunması və təbii resursların səmərəli idarə olunması zəruridir. Qarabağın zəngin təbiəti, o cümlədən meşə örtüyü, su resursları və biomüxtəliflik, burada ətraf mühitin bərpası və iqtisadi inkişaf arasında balans yaratmağa imkan verir.

Müharibə dövründə və ondan sonrakı müddətdə ekoloji tarazlığın pozulması torpaqların deqradasiyasına, su hövzələrinin çirklənməsinə və biomüxtəlifliyin azalmasına gətirib çıxarıb. Bu problemlərin həlli üçün ekoloji yenidənqurma tədbirləri ilə yanaşı, yaşıl iqtisadiyyat modellərinin tətbiqi də vacibdir. Yaşıl iqtisadiyyatın tətbiqi Qarabağda təbii ehtiyatlardan dayanıqlı şəkildə istifadə etməklə yanaşı, ətraf mühitin mühafizəsinə və insanların həyat şəraitinin yaxşılaşdırılmasına xidmət edir.

Post-konflikt dövründə Qarabağda bərpa prosesinin ekoloji aspektlərinə xüsusi diqqət yetirmək, həmçinin alternativ enerji mənbələrinin istifadəsini təşviq etmək önəmlidir. Günəş və külək enerjisi kimi bərpa olunan enerji mənbələri Qarabağın təbii potensialını nəzərə alaraq, regionda enerji təhlükəsizliyini təmin etməklə yanaşı, ətraf mühitə zərər vermədən iqtisadi inkişafa töhfə verə bilər. Bu yanaşmalar həm də bölgədə ekoturizm imkanlarının genişlənməsi üçün zəmin yaradır, çünki ekoloji cəhətdən təmiz bölgələr turistlər üçün cazibədar olur. [9].

Qarabağda ekoloji yenidənqurma, təbiət resurslarının dayanıqlı idarə olunması və yaşıl iqtisadiyyatın təşviqi yalnız ətraf mühitin bərpasını təmin etməyəcək, həm də bölgənin uzunmüddətli iqtisadi inkişafına və yerli əhalinin rifahına töhfə verəcəkdir.

Ekoloji Yenidənqurma: Konseptual Çərçivə. Ekoloji yenidənqurma zədələnmiş və ya pozulmuş ekosistemlərin bərpası və onları daha davamlı, resilient və funksional şəraitə gətirmək məqsədilə həyata keçirilən sistematik prosesdir. Bu proses yalnız ekosistemlərin fiziki və bioloji parametrlərinin bərpası deyil, eyni zamanda insanların bu ekosistemlərlə qarşılıqlı əlaqələrinin, iqtisadi fəaliyyəti və sosial strukturların da yenidən formalaşdırılmasını əhatə edir. Ekoloji yenidənqurma müasir dövrün əhəmiyyətli məsələlərindən biri olaraq, həm lokal, həm də qlobal miqyasda ekoloji, iqtisadi və sosial problemlərlə mübarizədə fizioloji, psixoloji və maddi resursların davamlı istifadəsini hədəfləyir.

Ekoloji Yenidənqurmanın Tərkibi. Ekoloji yenidənqurma ekosistemlərin ekoloji tarazlığını bərpa etmək və onu günümüzün ehtiyaclarına uyğunlaşdırmaq məqsədini güdür. Bu tərkibdə ətraf mühitin qanunauyğunluqlarını və ekoloji prinsipləri göz önündə tutmaqla yanaşı, insan amilinin və fəaliyyətinin əhəmiyyətli rolunu da unutmamaq vacibdir. Ekoloji yenidənqurma prosesində

ətraf mühitin müxtəlif sahələri arasında qarşılıqlı əlaqələr, onların inkişafı və lotosferdəki müxtəlif təsirlər geniş şəkildə analiz olunmalıdır. [3].

Ekosistemlərin Bərpası və Davamlı İnkişaf. Ekosistemlərin bərpası həm bioloji müxtəlifliyin bərpası, həm də ətraf mühitin sağlamlığının artırılması deməkdir. Bu, ekosistemlərin funksiyalarını, o cümlədən su, hava və torpaq keyfiyyətinin bərpasını nəzərdə tutur. Ekosistemlərin bərpa prosesi ətraf mühitin çirklənməsinin azaldılması, mühafizə olunan sahələrin artırılması və ekosistem xidmətlərinin gücləndirilməsi ilə əlaqədardır. Davamlı inkişaf prinsipi ekoloji yenidənqurmanın mərkəzində yerləşir. Davamlı inkişaf gələcək nəsillərin öz ehtiyaclarını qarşılamağa imkan tanıyan, bugünkü resursların səmərəli istifadəsi və ekosistemlərin qorunmasını əhatə edən bir konsepsiyadır. Bu yanaşma insan fəaliyyətinin nəticələrinin ekosistemlər üzərindəki təsirlərini azaltmağı və bu təsirləri minimuma endirmək üçün yeni metodların tətbiqini tələb edir. [4, səh.84].

Yaşıl İqtisadiyyat və Onun Prinsipləri. Yaşıl iqtisadiyyat, ekoloji yenidənqurmanın bir hissəsi olaraq, iqtisadi fəaliyyətlərin ekoloji dayanıqlılıq prinsipinə əsaslanaraq formalaşmasını nəzərdə tutur. Yaşıl iqtisadiyyatın əsas məqsədi, ekosistemlərin davamlılığını qorumaqla yanaşı, iqtisadi inkişafı təşviq etməkdir. Bu iqtisadi yanaşma enerjinin səmərəli istifadəsi, tullantıların azaldılması və təbii resursların qorunması hesabına çevik, elastik sistemlərin yaradılmasını hədəfləyir.

Yaşıl iqtisadiyyatın prinsipləri arasında aşağıdakılar yer alır:

Prinsip	**Qısa Təsvir**
Enerji səmərəliliyi	Enerji resurslarının səmərəli istifadəsi və yenilənə bilən enerji mənbələrinin artırılması
Tullantıların idarə edilməsi	Tullantıların minimuma endirilməsi və recicləyinq üsullarının tətbiqi
Biomüxtəlifliyin mühafizəsi	Ekosistemlərin mühafizəsi və davamlı təbii resurs istifadəsinin təşviqi
İctimai sosial yanaşma	İcma iştirakının artırılması və ekosistem xidmətlərinin sosial-iqtisadi sistemlə inteqrasiyası
İnnovasiya və texnologiya	Yaşıl innovasiyaların və yeni texnologiyaların tətbiqi

Bu cədvəl yaşıl iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrində dayanıqlı inkişafın təmin edilməsi üçün əsas prinsipləri aydın şəkildə təsvir edir.

Enerji Səmərəliliyi: Enerji səmərəliliyi enerji resurslarının mümkün qədər effektiv istifadəsini təmin etməyə yönəlib. Bu prinsip köhnəlmiş enerji istehsal və istehlak üsullarını dəyişdirərək, daha az enerji sərf etməklə eyni nəticəni əldə etməyə çalışır. Yenilənə bilən enerji mənbələrinin, məsələn, günəş, külək və hidroenerji istifadə edilməsi fosil yanacaqlara olan asılılığı azaltmağa və ekoloji təsiri minimuma endirməyə kömək edir. Minimal enerji istehlakı da daha az tullantı istehsal etməklə və mühitə zərərin azaldılması ilə nəticələnir.

Tullantıların İdarə Edilməsi: Tullantıların idarə edilməsi istehsal və istehlak proseslərində tullantıların minimuma endirilməsini hədəfləyir. Bu prinsip tullantıların yenidən istifadəyə yararlı hala gətirilməsi (recicləyinq) və ekoloji cəhətdən təmiz istehsal üsullarının tətbiqi ilə həyata keçirilir. Tullantıların düzgün idarə olunması təbii resursların daha səmərəli istifadəsini və ekosistemlərin mühafizəsini təmin edir. Bu yanaşma, eyni zamanda insan sağlamlığını da qorumağa kömək edir.

Biomüxtəlifliyin Mühafizəsi: Biomüxtəlifliyin mühafizəsi ekosistemlərin, heyvanların və bitkilərin mühafizəsinə yönəlmiş bir prinsipdir. Təbii ekosistemlərin bərpası, biomüxtəlifliyin artırılması və davamlı təbii resurs istifadəsi bu prinsipi təşkil edir. Bu yanaşma ekosistemlərin sağlamlığını və dayanıqlığını təmin edir, eyni zamanda, insanların təbii resurslardan səmərəli istifadəsini artırır. Biomüxtəliflik insanların qida, su və digər resurslara olan asılılığını azaldır.

İctimai Sosial Yanaşma: İctimai sosial yanaşma, ekosistem xidmətlərinin insan cəmiyyətləri ilə birləşdirilməsini təmin edir. Bu prinsip ictimai perspektivlərin nəzərə alınmasını və icmaların bu sahədə iştirakını artırmağı hədəfləyir. İcma iştirakının artırılması yerli əhalinin resursların idarə olunmasında səs hüququna sahib olmasını və ekoloji məsələlərdə daha aktiv olmasını təmin edir.

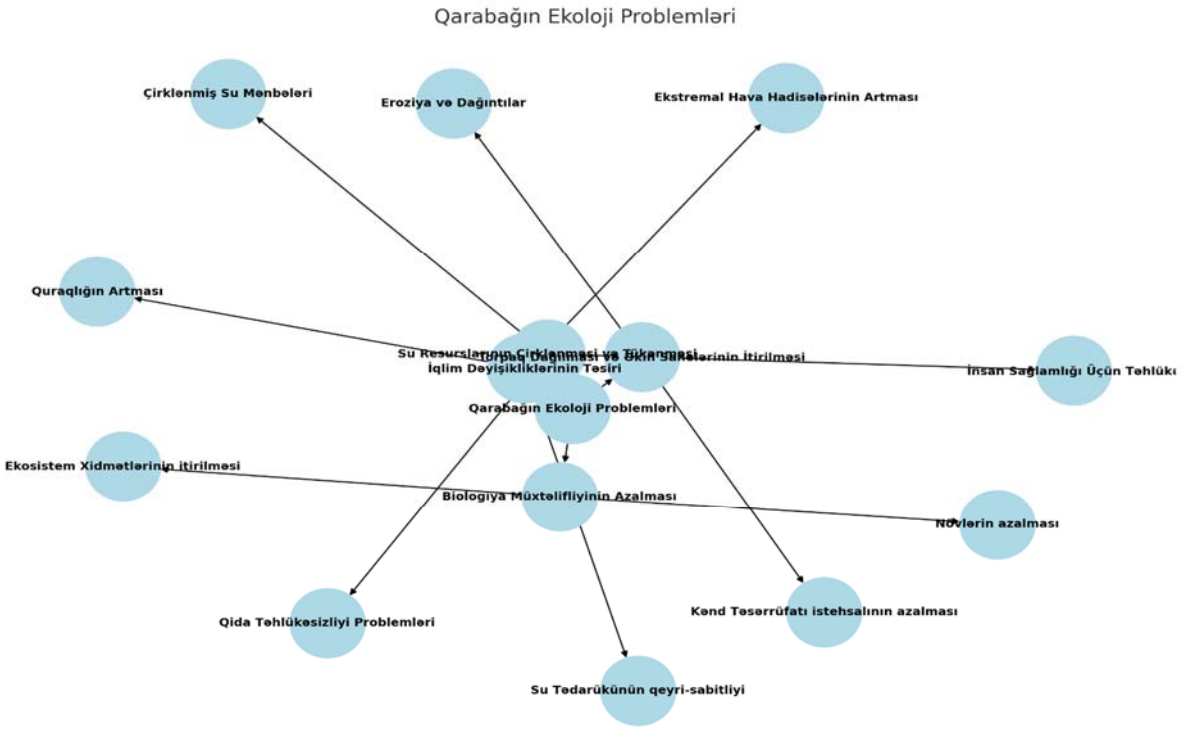
Bu yanaşma ekosistem xidmətlərinin sosial-iqtisadi sistemlə inteqrasiyası ilə insanların həyat keyfiyyətinin yüksəldilməsinə kömək edir.

İnnovasiya və Texnologiya: İnnovasiya və texnologiya yaşıl iqtisadiyyatın əsas sütunlarından biridir. Yeni texnologiyaların tətbiqi, yaşıl innovasiyaların təşviqi və davamlı istehsal metodlarının tətbiqi təbii resursların daha səmərəli istifadəsinə imkan tanıyır. Bu prinsip müasir texnologiyaların, məsələn, təmiz istehsal proseslərinin və ekoloji dostu məhsulların inkişafını dəstəkləyir. İnnovasiyalar mühitə zərər vermədən iqtisadi artımı təmin etmək üçün vacibdir.

Yaşıl iqtisadiyyatın prinsipləri müasir cəmiyyətlərin ekoloji dayanıqlığını artırmaq, iqtisadi inkişafı dəstəkləmək və insanların həyat keyfiyyətini yüksəltmək məqsədini güdür. Bu yanaşmaların tətbiqi yalnız mühitin mühafizəsinə deyil, eyni zamanda iqtisadi inkişafın və sosial ədalətin təmin edilməsinə də xidmət edir.

Bu prinsiplər ekoloji yenidənqurmanı daha effektiv və davamlı həyata keçirmək üçün strateji yanaşmaların tərkib hissəsini təşkil edir. Həmçinin, ekoloji yenidənqurma geniş miqyasda kənd təsərrüfatı, şəhər planlaşdırılması, ekoturizm və digər iqtisadi sahələrin müasir mühitə uyğunlaşdırılması üçün müsbət bir ekosistem yaratmağı hədəfləyir. Nəticə etibarilə, ekoloji yenidənqurma şəxsi və ictimai səviyyədə ekosistemlərin bərpasını təkil etmək üçün bir yanaşmadır. Bu yanaşma növbəti dövrlərdə ekosistemlərin sağlamlığını qorumaq, insan həyatının keyfiyyətini yüksəltmək və gələcək nəsillər üçün daha sağlam bir planet təmin etmək məqsədini güdür. Ekoloji yenidənqurma, yalnız ekosistemlərin fiziki bərpasından asılı olmayıb, qlobal miqyasda davamlı gələcək üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir.

Qarabağın Ekoloji Problemləri. Qarabağ regionu tarixi və geosiyasi əhəmiyyəti ilə yanaşı, ekoloji problemlərlə də qarşılaşır. Bu problemlər müharibə dövründə yaranmış infrastruktur dağıntıları, resursların qeyri-səmərəli istifadəsi və iqlim dəyişikliyi kimi faktorlarla daha da dərinləşmişdir. Aşağıda bu ekoloji problemlərin hər biri ətraflı izah edilir.

Su Resurslarının Çirklənməsi və Tükənməsi - Su resursları insan həyatının və ekosistemlərin əsas tərkib hissəsidir. Qarabağda çirklənmiş su mənbələri insanların sağlamlığına və kənd təsərrüfatına ciddi təsir edir. Müharibə zamanı yaranan dağıntılar su hövzələrinin çirklənməsinə və suyun keyfiyyətinin pisləşməsinə səbəb olmuşdur. Həmçinin, su resurslarının qeyri-səmərəli isti-

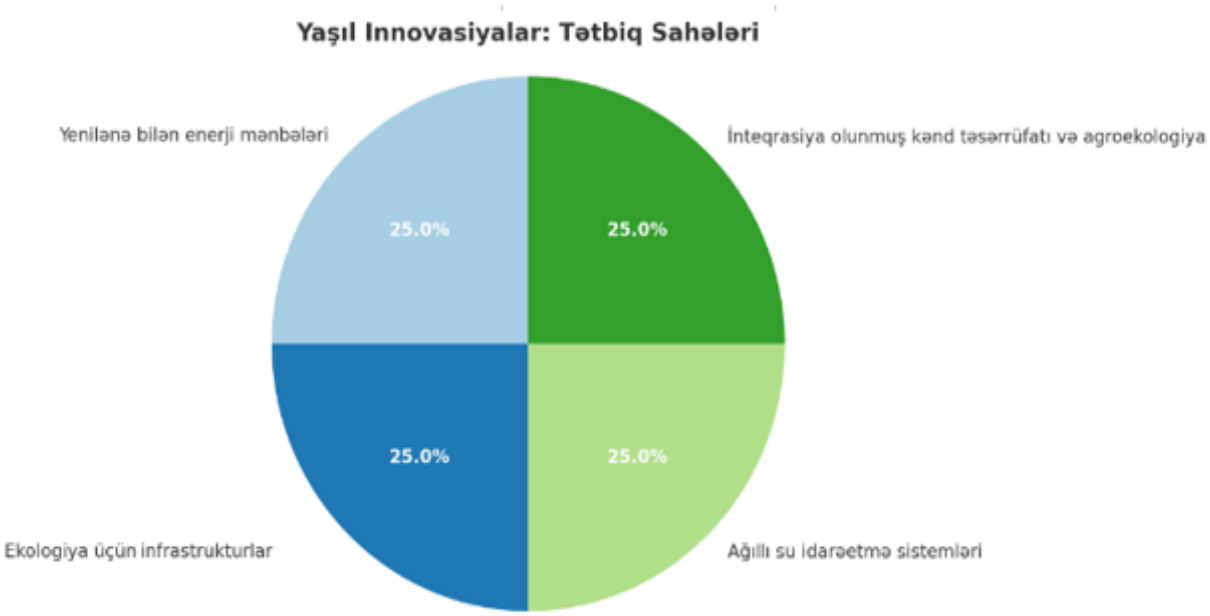
fadəsi su tükənməsinə yol açır. Bu, əkinçilik üçün lazımi suyun çatışmazlığına və yerli ekosistemlərin pozulmasına gətirib çıxarır.

Torpaq Dağılması və Əkin Sahələrinin İtirilməsi - Torpaq dağılması ekosistemlərin sağlamlığı üçün ciddi bir təhlükədir. Qarabağda torpaq deqradasiyası qeyri-düzgün əkinçilik praktikaları, eroziya və ağacların kəsilməsi nəticəsində baş verir. Bu, əkin sahələrinin itirilməsinə və kənd təsərrüfatı istehsalının azalmasına səbəb olur. Eroziya torpağın üst qatını aşındıraraq, onun məhsuldarlığını azaldır və bitki örtüyünün itməsinə gətirib çıxarır.

Bioloji Müxtəlifliyin Azalması və Ekosistemlərin Pozulması - Bioloji müxtəliflik, ekosistemlərin sağlamlığının göstəricisidir. Qarabağda insan fəaliyyəti, müharibə və ekosistemlərin pozulması, yerli flora və fauna növlərinin azalmasına səbəb olmuşdur. Bu, ekosistemlərin tarazlığının pozulmasına, müəyyən növlərin məhvinə və bərpa proseslərinin ləngiməsinə gətirib çıxarır. Bioloji müxtəlifliyin azalması ekosistem xidmətlərinin də itirilməsinə səbəb olur, bu isə insanların həyatına və iqtisadiyyatına mənfi təsir edir.

İqlim Dəyişikliklərinin Təsiri - İqlim dəyişikliyi Qarabağda ekoloji problemlərin şiddətini artırır. Temperaturun yüksəlməsi, quraqlığın artması və ekstremal hava hadisələrinin sayının artması ekosistemlərin və su resurslarının vəziyyətinə mənfi təsir edir. İqlim dəyişikliyi kənd təsərrüfatında məhsuldarlığın azalmasına, su tədarükünün qeyri-sabit olmasına və bioloji müxtəlifliyin daha da azalmasına səbəb olur. Bu, Qarabağın ekoloji tarazlığını daha da zəiflədir.

Yaşıl innovasiyalar: tətbiq sahələri. Yaşıl innovasiyalar ekosistemlərin mühafizəsi və davamlı inkişafın təmin edilməsi üçün mühüm rol oynayır. Bu innovasiyalar ekoloji cəhətdən səmərəli və davamlı həllər təqdim edərək, müasir problemlərin aradan qaldırılmasına kömək edir.

Yenilənə bilən enerji mənbələri enerji istehsalında karbon izini azaltmağa kömək edir. Bunlara günəş enerjisi, külək enerjisi və biokütlə daxildir. Günəş panelləri vasitəsilə günəş işığının elektrik enerjisinə çevrilməsi evlərin və müəssisələrin enerji tələbatını qarşılayır. Külək turbinləri küləyin kinetik enerjisinin elektrik enerjisinə çevrilməsini təmin edir, bu da geniş ərazilərdə enerji istehsalına imkan verir. Biokütlə isə bitki və heyvan tullantılarından enerji istehsalını təmin edir, bu da tullantıların idarə olunmasına kömək edir. [3].

Ekologiya üçün infrastruktur, ekosistemlərin mühafizəsi və insanların həyat keyfiyyətinin artırılması üçün vacibdir. Yaşıl binalar, təbii materiallardan inşa olunan, enerji səmərəli sistemlərlə təchiz edilmiş və su istehlakını minimuma endirən binalardır. Bu binalar ekosistemin qorunmasına kömək edir. Şəhər planlamasında yaşıl sahələrin artırılması, təbii su yollarının qorunması və ictimai nəqliyyatın inkişafı şəhərlərin ekoloji cəhətdən davamlı olmasını təmin edir.

Ağıllı su idarəetmə sistemləri suyun istifadəsini optimallaşdırmağa və israfı azaltmağa yönəlmişdir. Bu sistemlər su istifadəsini real vaxtda izləyir, suyun keyfiyyətini ölçür və su resurslarının səmərəli istifadəsini təmin edir. Ağıllı su dəhlizləri su təchizatını optimallaşdırmaq və sızıntıları minimuma endirmək üçün istifadə edilən texnologiyalardır.

İnteqrasiya olunmuş kənd təsərrüfatı və aqroekologiya ekosistemlərin mühafizəsi və kənd təsərrüfatının davamlı inkişafını təmin edir. Davamlı əkinçilik praktikaları kimyəvi gübrələrin və pestisidlərin minimum istifadəsi ilə təbii mühitə ziyan vurmadan məhsuldarlığın artırılmasını hədəfləyir. Biodiversifikasiyalı kənd təsərrüfatı müxtəlif bitki və heyvan növlərinin yetişdirilməsi ilə ekosistemlərin sağlamlığını artırır.

Bu sahələr yaşıl innovasiyaların tətbiqi ilə ekoloji tarazlığın bərpasına, iqtisadi inkişafın təmin edilməsinə və yerli icmaların rifahının artırılmasına kömək edir. Yaşıl innovasiyaların dəstəklənməsi gələcək nəsillərin ehtiyaclarını qarşılamaq üçün vacibdir.

Nəticə

Qarabağ regionunun ekoloji problemləri və yaşıl innovasiyalar mövzusu müasir dövrdə dayanıqlı inkişafın təmin edilməsi baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Su resurslarının çirklənməsi, torpaq dağılması, bioloji müxtəlifliyin azalması və iqlim dəyişikliyi kimi ekoloji çətinliklər bölgənin ekosistemlərinə ciddi təsir edir. Bu problemlərin həlli üçün yenilənə bilən enerji mənbələrinin, ekoloji cəhətdən dost infrastrukturların, ağıllı su idarəetmə sistemlərinin və inteqrasiya olunmuş kənd təsərrüfatı yanaşmalarının tətbiqi mühüm rol oynayır.

Yaşıl innovasiyalar yalnız ekoloji tarazlığı bərpa etməkdə deyil, eyni zamanda regional və beynəlxalq səviyyədə iqtisadi inkişafı stimullaşdırmaqda da əhəmiyyətlidir. Bu yanaşmalar həm də yerli icmaların inkişafını dəstəkləyərək, ekosistem xidmətlərinin qorunmasına və davamlı resurs istifadəsinə imkan tanıyır.

Beləliklə, Qarabağda ekoloji yenidənqurma və yaşıl iqtisadiyyatın tətbiqi yalnız bölgənin deyil, eyni zamanda daha geniş miqyasda ekosistemlərin və cəmiyyətlərin rifahını artırmaq üçün strateji bir addımdır. Bu, gələcək nəsillərin yaşaması üçün sağlam bir mühitin təmin edilməsi məqsədilə atılacaq mühüm bir addımdır.

ƏDƏBİYYAT

1. BMT. (2020). Ekoloji dəyişikliklər: Təsirlər və cavab strategiyaları. BMT Nəşrləri.
2. Dünya Bankı. (2019). Dayanıqlı inkişaf üçün investisiya: Qarabağ regionunun bərpası. Dünya Bankı.
3. Kral, M. (2021). Yaşıl iqtisadiyyat və biomüxtəlifliyin qorunması. Ekologiya Jurnalı, 15(3), 45-58.
4. Rüstəmov, T. (2022). Qarabağda ekosistemlərin bərpası. Təbii Resurslar və İnkişaf, 8(1), 78-89.
5. Zeynalov, A. (2020). Kənd təsərrüfatında yaşıl innovasiyalar: İnteqrasiya olunmuş yanaşmalar. Kənd Təsərrüfatı Araşdırmaları, 12(2), 34-47.
6. BMT. (2020). Ekoloji dəyişikliklər: Təsirlər və cavab strategiyaları. BMT Nəşrləri. Link
7. Dünya Bankı. (2019). Dayanıqlı inkişaf üçün investisiya: Qarabağ regionunun bərpası. Dünya Bankı. Link
8. Kral, M. (2021). Yaşıl iqtisadiyyat və biomüxtəlifliyin qorunması. Ekologiya Jurnalı, 15(3), 45-58. Link
9. Zeynalov, A. (2020). Kənd təsərrüfatında yaşıl innovasiyalar: İnteqrasiya olunmuş yanaşmalar. Kənd Təsərrüfatı Araşdırmaları, 12(2), 34-47. Link
10. Azərbaycan Ekologiya Nazirliyi. (2023). Ekologiyanın qorunması üzrə strategiyalar. Link
11. Yaşıl İqtisadiyyat Platforması. (2023). Yaşıl innovasiyalar və təbii resursların idarə edilməsi. Link

Васиф Балахан оглы Гази́ев
к.э.н., проф. Азербайджанский Университет Кооперации
Заведующий кафедрой «Менеджмент и торговля»,
E-mail: 1_hvb_1@mail.ru

Реструктуризация экологической системы в Карабахе путем применения зеленых инноваций

Резюме

Цель исследования — изучение стратегического значения, исторического и культурного наследия региона Карабаха, а также процессов восстановления после конфликта. В результате войны судьба региона изменилась, инфраструктура, экологическое восстановление и продвижение зеленой экономики стали важными приоритетами. Изучение этих аспектов направлено на обеспечение устойчивого развития Карабаха.

Методология исследования сочетает аналитические и эмпирические подходы. На первом этапе будет проведен обзор литературы для понимания исторического, географического и культурного контекста региона Карабаха. На следующем этапе будут проведены полевые исследования и соответствующий статистический анализ для оценки влияния проектов восстановления и развития после войны. Мнения местных сообществ и экспертов будут собраны через интервью и опросы. Кроме того, будут изучены международные практики, связанные с экологическим восстановлением и принципами зеленой экономики, что поможет в разработке инновационных подходов к восстановлению Карабаха.

Практическое значение исследования охватывает разработку современных подходов к процессу восстановления Карабаха, восстановление экологического баланса и поддержку регионального экономического развития. Полученные результаты предоставят практические рекомендации для формирования государственной политики и подготовки инвестиционных проектов.

Результаты исследования выявят влияние стратегий восстановления и развития в регионе Карабаха. Собранные данные представят конкретные предложения в областях экологического восстановления, зеленой экономики и повышения туристического потенциала. Также будет подчеркиваться важность участия местных сообществ и применение принципов устойчивого развития, что будет направлять будущее развитие региона.

Оригинальность и научная новизна исследования заключаются в представлении интегративного подхода к вопросам восстановления и экологического восстановления Карабаха. Научная новизна также заключается в выделении роли местных сообществ в контексте восстановления экологического баланса и применения принципов зеленой экономики после войны, а также в внесении новых перспектив в стратегии регионального развития.

Ключевые слова: экологическая реконструкция, зеленая экономика, процесс восстановления, послевоенное развитие, региональные стратегии.

Vasif Balakhan Heziyev
Ph.D., Prof. Azerbaijan Cooperation University
Head of the Department of “Management and Trade”
E-mail: 1_hvb_1@mail.ru

Restructuring the ecological system in Karabakh through the application of green innovations

Summary

The aim of the research is to study the strategic significance, historical and cultural heritage of the Karabakh region, as well as the post-conflict restoration processes. The war has altered the

fate of the region, making infrastructure, ecological restoration, and the promotion of a green economy vital priorities. The study of these aspects seeks to ensure the sustainable development of Karabakh.

The research methodology combines analytical and empirical approaches. In the first stage, a literature review will be conducted to understand the historical, geographical, and cultural context of the Karabakh region. In the next phase, field studies and relevant statistical analyses will be conducted to assess the impact of post-war restoration and development projects. Opinions of local communities and experts will be gathered through interviews and surveys. Additionally, international practices related to ecological restoration and the principles of a green economy will be examined, which will aid in developing innovative approaches for the restoration of Karabakh.

The practical significance of the research encompasses the development of modern approaches directed at the restoration process of Karabakh, the restoration of ecological balance, and support for regional economic development. The results obtained will provide practical guidance for shaping state policy and preparing investment projects.

The findings of the research will reveal the effects of restoration and development strategies in the Karabakh region. The collected data will present specific proposals in the areas of ecological restoration, green economy, and the enhancement of tourism potential. The importance of local community participation and the application of sustainable development principles will also be emphasized, guiding the future development of the region.

The originality and scientific novelty of the research lie in presenting an integrative approach to the issues of restoration and ecological renewal in Karabakh. The scientific novelty also highlights the role of local communities in the context of restoring ecological balance and applying green economy principles after the war, as well as bringing new perspectives to regional development strategies.

Keywords: ecological reconstruction, green economy, recovery process, post-war development, regional strategies.